

RAPPORT NETTVERKSMØTE 3. DESEMBER 2014

Plansatsing mot store byer - Prosjekter i byene

Litteraturhuset i Oslo

Velkommen – om programmet Plansatsing mot store byer

KMD innledet med å vise til at dagens møte er starten på et nærmere nettverkssamarbeid mellom byene og staten under programmet Plansatsing mot store byer. Hensikten med dagens møte er å få en første samlet presentasjon av pågående og nye prosjekter og å gi byene mulighet til å etablere kontakter. Det er ønskelig at møtet og det videre nettverkssamarbeidet skal bidra til kunnskapsoppbygging og erfaringsformidling, og gjøre det mulig med eventuelt fremtidig samarbeid om løsninger byene imellom. I det videre arbeidet vil departementet også se nærmere på hvordan vi kan få til informasjonsspredning til andre byer.

Om programmet Plansatsing mot store byer

Programmet Plansatsing mot store byer startet opp i 2013 som en femårig satsing. Det ble omtalt i budsjettet for daværende Miljøverndepartementet. Programmet forvaltes av Planavdelingen som etter regjeringsskiftet høsten 2013 inngår i Kommunal- og moderniseringsdepartementet.

Programmet er rettet mot de største byområdene med den sterkeste befolkningsveksten. Det skal medvirke til framtidsrettet byplanlegging, bedre bymiljø og tilrettelegging for økt boligbygging. Et viktig element er å oppnå synergieffekter med andre prosesser som arbeid med stortingsmeldinger (jf bla Boligmeldingen fra 2013), utvikling av virkemidler knyttet til plan- og bygningsloven, oppfølging av Nasjonal Transportplan (Bymiljøavtaler med mer) og programmet Framtidens byer.

Programmet består av tre typer finansielle midler. Det gis årlig 1 mill. kroner i driftsmidler til hver av fylkesmennene som representerer de fire store byområdene i Hordaland, Oslo og Akershus, Rogaland og Sør-Trøndelag for deres arbeid med å følge opp at kommunene i tilstrekkelig grad ivaretar hensynet til boligbygging. Det består videre av 5 mill. kroner pr år til forskning på byrelaterte utfordringer. I regi av Norges Forskningsråd ble det i 2013 lyst ut midler under programmet Miljø 2015 med overskriften "Planlegging og strategier for godt bymiljø." Det er også en kobling av dette programmet til Norges engasjement i det europeiske samarbeidsprogrammet Joint Programming Initiative (JPI) Urban Europe.

Programmet består også av tilskuddsmidler på om lag 18 mill. kroner pr år. Fram til nå, og også i forslag til budsjett for 2015, er om lag 6 mill. av disse avsatt som tilskudd til fylkeskommunene som omfatter de tre store byområdene rundt Bergen, Stavanger og Trondheim, til plansamarbeid innenfor bolig-, areal- og transportplanlegging. Oslo og Akershus har fått midler tidligere, men inngår i et nettverk for regionalt plansamarbeid initiert av departementet knyttet opp mot disse tilskuddsmidlene.

De resterende om lag 12 mill. kronene er tilskudd til bykommuner til pilot- og forbildeprosjekter som synliggjør en bærekraftig bolig- og bypolitikk. Dagens møte handler om disse.

Status tilskuddsordningen til byene

Det ble gitt tilskudd til noen prosjekter i 2013, og også i 2014, ut fra kriterier gitt i budsjettproposisjonen til daværende Miljøverndepartementet, og i nærmere dialog med byene. Fra departementets side ønsket en, gjennom disse prosjektene, å få testet ut ulike prinsipper for god byutvikling; delvis som en videreutvikling av tankegodts og erfaringer fra arbeidet i Framtidens byer. Det er disse prosjektene som blir presentert på første delen av dette nettverksmøtet.

I 2014 fant Kommunal- og moderniseringsdepartementet det også hensiktsmessig med en åpen utlysning. Denne ble rettet inn mot de 4 største byene, med en mulighet til å søke i samarbeid med nabokommuner. Søknadsfristen var 30. september.

Vi har fått inn mange gode søknader, og mange har fått innvilget midler. Noen få gjenstår til behandling. For noen av prosjektene er det gitt midler til en oppstart av prosjektet/et forprosjekt der vi etterspør en dialog om videre utvikling av prosjektet. Det er generelt viktig å gi en god begrunnelse for hva tilskuddet fra departementet skal brukes til – og hva som er merverdien ved eventuelt ytterligere støtte. Vi legger opp til en ny utlysning i 2015 som vil komme tidligere på året, enn utlysningen i 2014.

Avslutningsvis ble det gitt en redegjørelse for forventninger og frister mht rapportering og innsending av faktura.

Presentasjon av prosjektene

”Case Fredrikstad – bylaboratorium for nærhetsbyen” - Fredrikstad

Fredrikstad startet i 2013 opp arbeidet med ”Case Fredrikstad – Bylaboratorium for nærhetsbyen”. Hensikten er å belyse Fredrikstads potensial som nærhetsby, det vil si en by der det du trenger i hverdagen er i gangavstand fra der du bor. Arbeidet med en gåstrategi er ett av flere viktige utgangspunkt for arbeidet. I 2014 utarbeidet Rodeo arkitekter et bylivregnskap for Fredrikstad som danner et godt grunnlag for videreutvikling av Fredrikstad som nærhetsby. Prioriterte oppgaver i neste fase er:

- Testbeds, utprøving av enkle og midlertidige tiltak
- Reparasjon av byveven
- Møteplasser og grønnstruktur – hvordan henger det sammen. Utprøving av temporære byrom
- Videreføring av bylivregnskapet

”Bynært friluftsliv” – Drammen

Prosjektet startet opp i 2013 og er en oppfølging av Drammens arbeid med å utvikle og tilrettelegge forholdene for et bynært friluftsliv. Det vektlegger særlig utvikling av tverrgående forbindelser fra sentrum og ut i markaområdene. Et av strakstiltakene i 2013 var å utarbeide en helhetlig plan for turskiltene mellom by og mark. I 2014 har mye av arbeidet bestått i å formidle ulike former for kart som kan nyttes i en medvirkningsprosess i kommuneplanarbeidet og implementering av bystrategiarbeidet. Det er også igangsatt samarbeid med frivillige organisasjoner for å iverksette forbedringer av kvaliteter i uteområder og nærmiljøer som kan øke den fysiske aktiviteten blant befolkningsgrupper som er lite aktive. Gjennom egne aktiviteter søker kommunen også å bidra til økt fysisk aktivitet, blant annet gjennom utbedringer i nærmiljøet og tiltak som stimulerer til økt bruk av nærturterrenget. Prosjektet er et godt eksempel på betydningen av å arbeide med mer kortsiktige program parallelt med at det arbeides med langsiktige planer som kommuneplaner. Det er viktig å se de to ulike løpene i sammenheng og få synlige resultater.

”En Blå tråd: kulturminner som ressurs i bystrukturen” – Trondheim

Prosjektet som startet opp i 2013, tar utgangspunkt i Nidelvas ressurser med tilhørende bebyggelse, byrom og naturopplevelser. Kommunen ønsker å utnytte utviklingspotensialet med utgangspunkt i kulturminner i de sentrale byområdene i Trondheim. Prosjektet skal løfte fram kunnskapen og styrke forholdet mellom bylivet, den rike kulturhistorien og Nidelva. Ved å framheve og styrke kulturminner som verdifulle elementer i byen skal prosjektet bidra til utvikling av Trondheim by på en positiv måte som øker attraktiviteten. Målet er å forbedre bykvaliteten ved at de uutnyttede ressursene skal revitaliseres og bidra til ny bruk. I det videre arbeidet legges det vekt på

- Kartlegge og formidle informasjon om kulturminner, naturressurser og opplevelsesmuligheter langs elv og havn. Skal presenteres i digitale medier og i form av utstillinger i byrom
- Iverksette fysiske tiltak og aktiviteter som gjør at folk opplever og bruker byrom og kulturminner på nye måter
- Etablere samarbeidsplattform mellom tomte- og bryggeiere, fagmiljøer, næringslivet og ulike offentlige instanser for å sikre og videreutvikle kulturminner og bylivet gjennom ny bruk, samt sikre antikvariske verdier for kommende generasjoner

”Byutvikling med sykkelbriller” – Trondheim

Prosjektet som startet opp i 2014, vil gå gjennom flere faser fram t.o.m. 2017. Formålet med prosjektet er å koble allerede pågående tilrettelegging for sykkel gjennom Miljøpakken med kommunens satsing på bydelssentraene som ledd i bærekraftig utvikling av byen. Prosjektet gjennomføres som et trepartssamarbeid mellom NTNU, Trondheim kommune og utbyggere der *byen* Trondheim brukes som bylaboratorium; dvs. som instrument og case for utvikling og evaluering av strategier, planer og konkrete sykkeltiltak. Innsatsen første året har vært rettet inn mot kompetanseheving, der det har blitt utviklet og gjennomført undervisningsopplegg i sykkelplanlegging, samt vært oppstart av arbeidet med å planlegge et medvirkningsopplegg i en bydel.

Hensikten med sistnevnte aktivitet er å finne tiltak som gjør det enklere å sykle i egen bydel.

”Knutepunktfortetting – urbane områder med god kvalitet” - Bergen

Prosjektet startet opp i 2013. Gjennom kommuneplanens arealdel har Bergen en tydelig strategi knyttet til knutepunktsutvikling rundt kollektivholdeplasser langs den nye bybanen. Hovedmål med prosjektet er å undersøke hvordan man sikrer kvaliteter i nye senterområder som gjør at det skapes attraktive og trygge steder for alle grupper. Herunder er hensikten å utvikle bedre bestemmelser i kommuneplanen for å sikre uteromskvaliteter i fortettingsprosjekter, utvikle nye planverktøy for gangveier og opprette samarbeidsformer på tvers av sektorer med hensyn til lokalisering av offentlige virksomheter i knutepunkter langs Bybanen. Bergen kommune ønsker å se på et utvalg av senterområder i pågående og gjennomførte fortettingsprosjekter langs bybanen og evaluere dem opp mot overordnede planer og føringer samt beboernes opplevelser av kvalitet på stedet. Temaene for analysene vil blant annet være utforming av de enkelte byggeprosjektene med vekt på uteområder i tett by, funksjonsblanding i det urbane området, grønnstruktur og rekreasjonsområder, transport, forflytning og bevegelse. Første del av prosjektet; "uterom i tett by", gjennomføres med konsulenter fra Asplan Viak og Spacescape. Kommunen har også et samarbeid med Bergen arkitektskole.

”Indikatorer for områdekvalitet” – Bergen

Prosjektet fikk midler i 2014. Bergen har som mål å tilrettelegge for at fremtidig boligbygging i hovedsak skal skje innenfor senterområdene og knutepunktene rundt kollektivholdeplasser langs den nye bybanen. I den forbindelsen er det viktig å utvikle disse områdene til attraktive samlingspunkt og møteplasser, med god tilgjengelighet for gående, syklende og kollektivreisende. Prosjektet dreier seg om å utvikle indikatorer for å vurdere hvor bærekraftig et boligområde er, ved å undersøke tilgjengelighet til daglige funksjoner og tilrettelegging for gange til viktige målpunkt i hverdagen, herunder kollektivtransport og hovedsykkelvegnettet. Som del av utredningen vil det bli utarbeidet GIS-analyse av foreslåtte indikatorer. Dette vil oppdatere og forbedre kartgrunnlaget for fotgjengertraseer. Materialet kan brukes til å analysere hva som gjør byen mer fotgjengervennlig. Prosjektet skal leveres i form av en rapport og kart og skal kunne integreres i kommuneplanleggingen.

Barnetråkk – DogA

Barnetråkk er et verktøy for registrering og kartfesting av barns bruk av sine nærmiljøer. Barnetråkk gir barn og unge en stemme i byutviklingen, mens norske kommuner får viktig og konkret kunnskapsgrunnlag for planlegging og beslutninger. Verktøyet ble utviklet av Norsk Form i samarbeid med Statens Kartverk i 2005-2006 og med støtte fra ulike andre aktører. I 2014 fikk Norsk Form/DogA støtte fra Kommunal- og moderniseringsdepartementet til prosjektet. I 2014 har prosjektet utviklet det digitale verktøyet videre og forbedret mulighetene for registrering. Gjennom et bredt samarbeid med flere aktører, bruk av undervisningsopplegg, registrering,

dokumentasjon, erfaringsoverføring og formidling, har prosjektet startet en nasjonal Barnetråkkdugnad. Barnetråkk er et viktig demokrati- og medvirkningsprosjekt.

”Samordnet areal- og transportplanlegging i Hovinbyen” - Oslo

Oslo kommune fikk i 2014 midler som støtte til strategisk planlegging for samordnet utvikling av Hovinbyen. Hovinbyen er utpekt som område for transformasjon og byutvikling i forslag til ny kommuneplan for Oslo. Det er igangsatt arbeid med strategisk plan ettersom kommunen ser behov for en helhetlig utvikling utover delområdenivå. Målet med strategisk plan er å få politiske avklaringer på overordnet nivå. Prosjektet omfatter plansamarbeid som involverer mange aktører. Det berører sentrale temaer innenfor helhetlig areal-, bolig- og transportplanlegging innenfor et kompleks transformasjonsområde. Midlene fra departementet skal brukes til å forsterke arbeidet med strategisk plan og transporttekniske delutredninger og forstudier. Prosjektet skal bidra til å samordne ulike planer for infrastruktur innholds- og tidsmessig. Dårlig koblinger mellom Helsfyr/Ensjø og Økern utgjør et problem i området. Temaer som vil omfattes er blant annet kollektivtraseer og omgjøring av veier til gater.

”Smart city-konsept: Parkering som sentralt virkemiddel” – Oslo

Oslo fikk i 2014 midler til pilotprosjekt for utvikling av et smart city-konsept for utvikling av parkering som sentralt virkemiddel for byutvikling. Oslo ønsker å utrede og vurdere smarte teknologiske løsninger som er avgjørende for utvikling og iverksetting av parkeringsstrategi som bidrar til en bovennlig, grønn og smart by. Prosjektet har som ambisjon å være en teknologipilot for et langsiktig, planmessig bymiljøtiltak som skal bidra til bedre flyt, effektivitet, struktur og styring av trafikk og parkering. Det skal utvikles teknologiske løsninger som fremmer fleksibel og effektiv styring opp mot ulike brukergrupper slik som beboerparkering, korttidsparkering, varelevering, håndverkere og servicepersonell, samt legger til rette for bedre framkommelighet for kollektivtransporten, flere ladestasjoner for elbiler og bildeling. Første fase består av kartlegging, markedsundersøkelse og analyse av aktuell teknologi. I en senere fase skal teknologiske løsninger for smart parkering prøves ut på pilotområder for å danne grunnlag for beslutning om innføring i resten av Oslo. Prosjektet skal også bidra til å utveksle erfaringer som byene har med gjeldende regelverk og behov for endringer.

”Interkommunal kommunedelplan for Forus” – Stavanger

Stavanger fikk i 2014 midler til et utredningsarbeid som ser nærmere på hvordan næringsområdet på Forus kan omformes til et mer blandet byområde og hvilke krav til stedskvalitet som da må stilles til området. Utredningsarbeidet skal utgjøre underlag til forslag til kommunedelplan. Planarbeidet omfatter plansamarbeid på tvers av tre kommuner med involvering av det regionale nivået. Prosjektet berører sentrale temaer innenfor bærekraftig areal-, bolig- og transportplanlegging, slik som bykvalitet og utforming av næringsområder til områder med blandede byfunksjoner.

”Kommunedelplan for sentrum, delprosjekt på utprøving av løsninger for samarbeid i sentrum” - Stavanger

Stavanger fikk i 2014 midler til et delprosjekt som skal munne ut i en utredning med konkret anbefaling om hvordan virkemidlene som ligger *utenfor* plan- og bygningsloven skal følges opp gjennom styrket organisering av det offentlige - private samarbeidet i sentrum. Utredningen skal synliggjøre mulige nye samarbeidsformer og virkemidler som både kan være positivt for næringsutviklingen i Stavanger sentrum, og ha stor overføringsverdi til andre byer. Målsettingen er å få ny kunnskap om hvordan det er mulig å styrke organiseringen av det offentlig/private samarbeidet. I tillegg vil prosjektet på sikt kunne frembringe konkrete verktøy som kan anvendes for en kollektiv satsing på sentrumsutvikling.

”Framtidsrettet og bærekraftig byplanlegging, bedre bymiljø og økt boligbygging på Laksevåg” – Bergen

Bergen kommune fikk i 2014 midler til oppstart av et prosjekt bestående både av utredninger og utprøving av medvirkningstiltak i forbindelse med utarbeiding av områdereguleringsplan for Laksevåg. Laksevåg er et sentrumsnært område med stort potensial for fortetting og transformasjon, men med registrerte levekårsutfordringer. Prosjektet ser levekårsutfordringer, byutvikling, kommunal tjenesteproduksjon og planlegging i sammenheng og er basert på omfattende samarbeid med lokale lag og beboere i området. Prosjektet har som mål å utvikle området til en attraktiv og levende bydel. Kommunen vil legge til rette for bærekraftig byutvikling og hverdagsliv i by, herunder skal det gjøres en bevisst satsing på utvikling av kollektivtilbud og utvikling av gode gang- og sykkelsystemer.

I planarbeidet for Laksevåg er det ønskelig å ha en strategisk tilnærming i stedet for å starte direkte på et formelt planarbeid etter plan- og bygningsloven, slik man vanligvis gjør i Bergen kommune. Tanken er at et planprogram kan tillegges større vekt – og man vil se om det i større grad kan fungere som et selvstendig førende dokument, som kan følges opp av flere mindre planer.

Dersom man lykkes med en slik strategisk tilnærming, er det ønskelig at metoden kan bidra til raskere planprosesser også i andre pressområder i Bergen der det er behov for å få en tidlig avklaring på store strukturelle grep og koordinering av private planforslag.

”Kunnskapsaksen – forprosjekt” – Trondheim

Departementet ga i 2014 midler til et forprosjekt som skal kartlegge muligheter for en helhetlig og bærekraftig utvikling langs Kunnskapsaksen, en 5 km akse som strekker seg sørover fra midtbyen gjennom NTNU-området. Prosjektet tar utgangspunkt i at det pågår flere byutviklingsprosesser som sammenfaller i tid, og som geografisk dekker en akse gjennom byen bestående av 5 delområder. Det er således en historisk mulighet til å forene hensynet til det å bli en internasjonalt anerkjent teknologi- og kunnskapsby med det å være en bærekraftig by. Et viktig formål med prosjektet er å skape en modell for å koordinere prosjekter og planarbeid med ulik karakter og i ulike faser mellom

statlige institusjoner. I forprosjektet skal det utarbeides en prosjektplan for hovedprosjektet, og det skal foretas en kartlegging av prosesser, prosjekter og nøkkelpartnere som er relevante i en helhetlig utvikling av Kunnskapsaksen. Videre skal det gjennomføres forprosjekt på fem underliggende delprosjekter med stikkordene Big Data – Smart City, Mobility Management, Byrom - bycampus som case, Bylab – praksisbasert byintegrert forskning og Byomforming.

Oppsummerende diskusjon

Gjennomgangen viste at byene arbeider med mange felles problemstillinger. Nettverksmøter er verdifulle arenaer for drøfting, og det bør også vurderes å avtale egne work-shops/arbeidsmøter om spesielle tema; for eksempel områdeutvikling, snarveier. Erfaring og metoder for etablering av midlertidige byrom ble etterspurt.

Flere av byene deltar i internasjonalt samarbeid; Oslo viste til Smart-City-samarbeid med Trondheim og nordiske byer og "Sump" – Eurocities. Dette er viktige arenaer for forskning og utvikling.

KMD orienterte om Nordic Built Cities, en nordisk konkurranse om utvikling av bærekraftige byrom i regi av Nordisk råd. Det planlegges et oppstartmøte/interessentmøte i februar 2015, mer informasjon vil bli sendt ut.